

Innspill på tiltak på Hoveodden i Raet Nasjonalpark

- betydning for naturmangfold

Espen Sommer Værland

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter

Presentasjon for Raet nasjonalparkstyre 13 September 2024

DOKKADELTAET

Oppdragsforståelse

- DNV vil gi **innspill på tilstanden** på de ulike naturområdene på Hovedodden, **samt tilbakemelding på tiltakene** som er gjort, med særlig fokus på områdene som trekkes frem av oppdragsgiver (se spørsmål under).
 - Vi vil også gi innspill på **andre områder** som kan kreve **særskilt skjøtsel eller hensyn**.
 - Innspillene vil i hovedsak omhandle områdenes tilstand mht. **biologisk mangfold**, og tiltakenes betydning for dette. *Hvordan disse skal vektas opp mot andre hensyn som hensynet til geologisk mangfold, friluftslivet, næringsaktivitet, osv., samt forankring i verneforskrift og lovverk, osv. vil ikke drøftes da det er opp til forvaltningsmyndighetene.*
 - Innspillene baserer seg på de observasjoner som er gjort på **befaring den 22.07.2024** og de **opplysninger** som er gitt av nasjonalparkforvalter
-
- **Konkrete spørsmål fra oppdragsgiver:**
 1. *Hva mener DNV om tiltakene som er utført og hvilke tiltak anbefales i tett ensartet skog i kjerneområdene på Hovedodden?*
 2. *Hva mener DNV om tiltakene som er utført og hvilke tiltak anbefales i mer lysåpen blandingsskog nærmere sjøen? (Der vi har fristilt større lauvtrær og tynnet i tresjiktet)*
 3. *Hva mener DNV om tiltakene som er utført og hvilke tiltak anbefales i åpne områder med tørreng/kratt? (Rydding foran gapahuk og på den store stranden – plommetrær -blåveisskog området)*

Grunnleggende premisser

- Om et tiltaket er vellykket eller ikke avhenger av **målsettingen**
- Og den må veies opp mot **ulike hensyn** – naturmangfold, friluftsliv, tilrettelegging, næringsvirksomhet, osv
- Tiltak må **forankres** i noe (eks. verneforskriften)
- De ulike hensynene kommer av og til i **konflikt** (hvertfall tilsynelatende), til og med innenfor samme kategori (eks. insekter)
- Hva som er «**riktig**» mht. ett formål er ikke alltid åpenbart – avhenger av referanse (eks. historisk tilstand)

Noen grunnleggende økologiske prinsipper

- **Skog**

- Gjør minst mulig, fri utvikling – svært langsiktig tidsperspektiv
- Klima og lokale økologiske forhold setter premissene
- Naturskog: 1/3 av trærne er gamle, 1/3 av trærne er døde, 1/3 av de døde trærne er stående, 1/3 av de døde trærne er av stor dimensjon og 1/3 av den liggende døde veden er godt nedbrutt. Artssammensetningen skiftes ut tre ganger i nedbrytningsfasen

- **Kulturmark**

- *Skjøtselsbetinga* – riktig skjøtsel viktig
- Historisk referanse viktig
- Samtidig må det gjøres en pragmatisk avveining mot hva som er realistisk i dag
- Erstatningsbiotoper – justert målsetting og moderat slitasje

- **Landskapsnivå**

- Variasjon = mangfold
- Bør være en helhetlig tanke bak tiltakene som gjøres

- **Fremmede arter og granplantasjer** hører ikke hjemme her

- **Dynamikk** i naturen

- Kystnatur spesielt er veldig dynamisk – artene er tilpasset dette (eks. driftvoller og sanddyner)
- Denne type kystmiljøer er gjenstand for **naturlig suksesjon**
- **Suksesjoner** tar tid, hvertfall i skog

Historisk utvikling

1946

- Rød** = hogst
- Gul** = sanddyne/eng
- Grønn** = parkområde?
- Lys gul** = krokfuru

Historisk
utvikling

1959

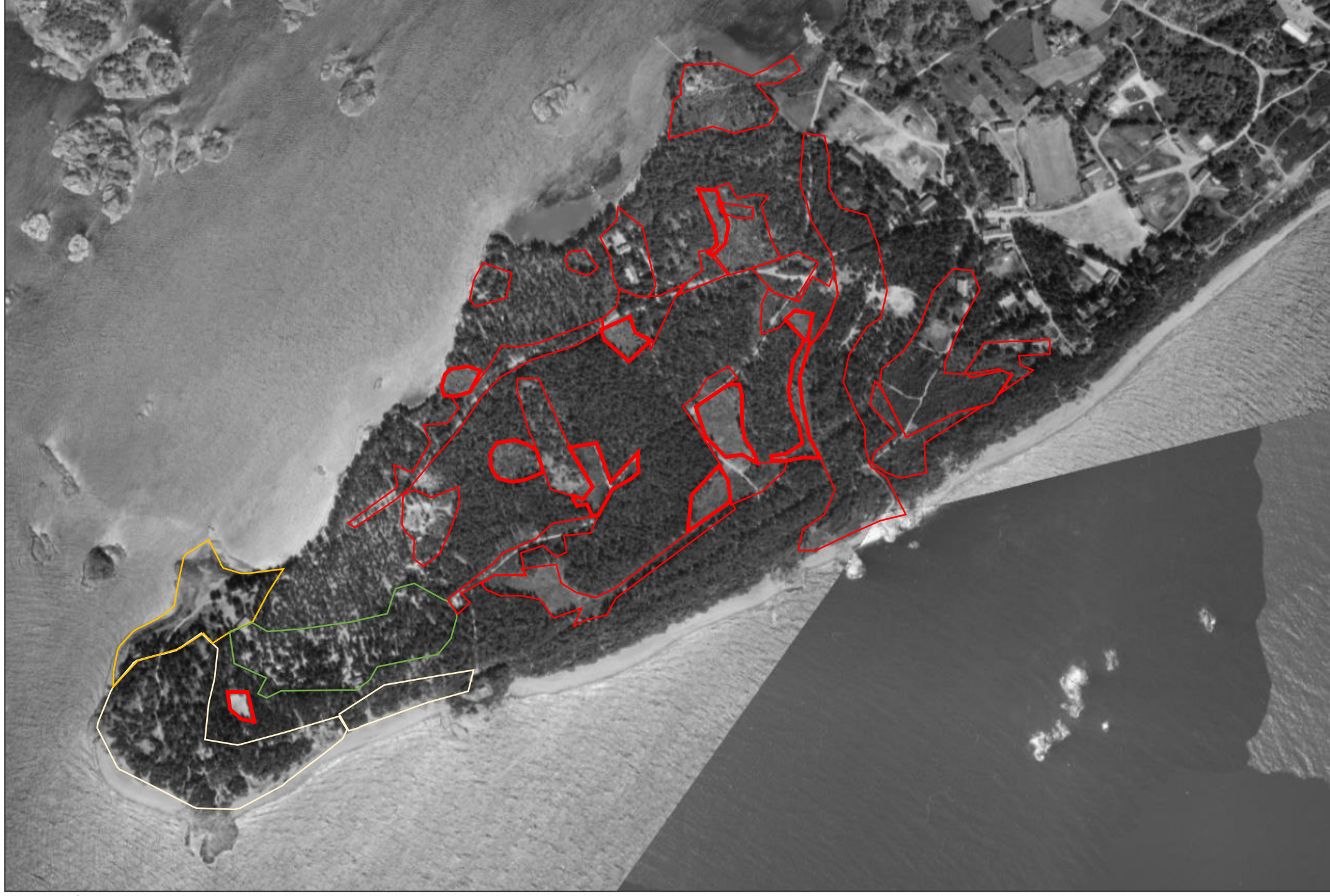
Historisk
utvikling

1968

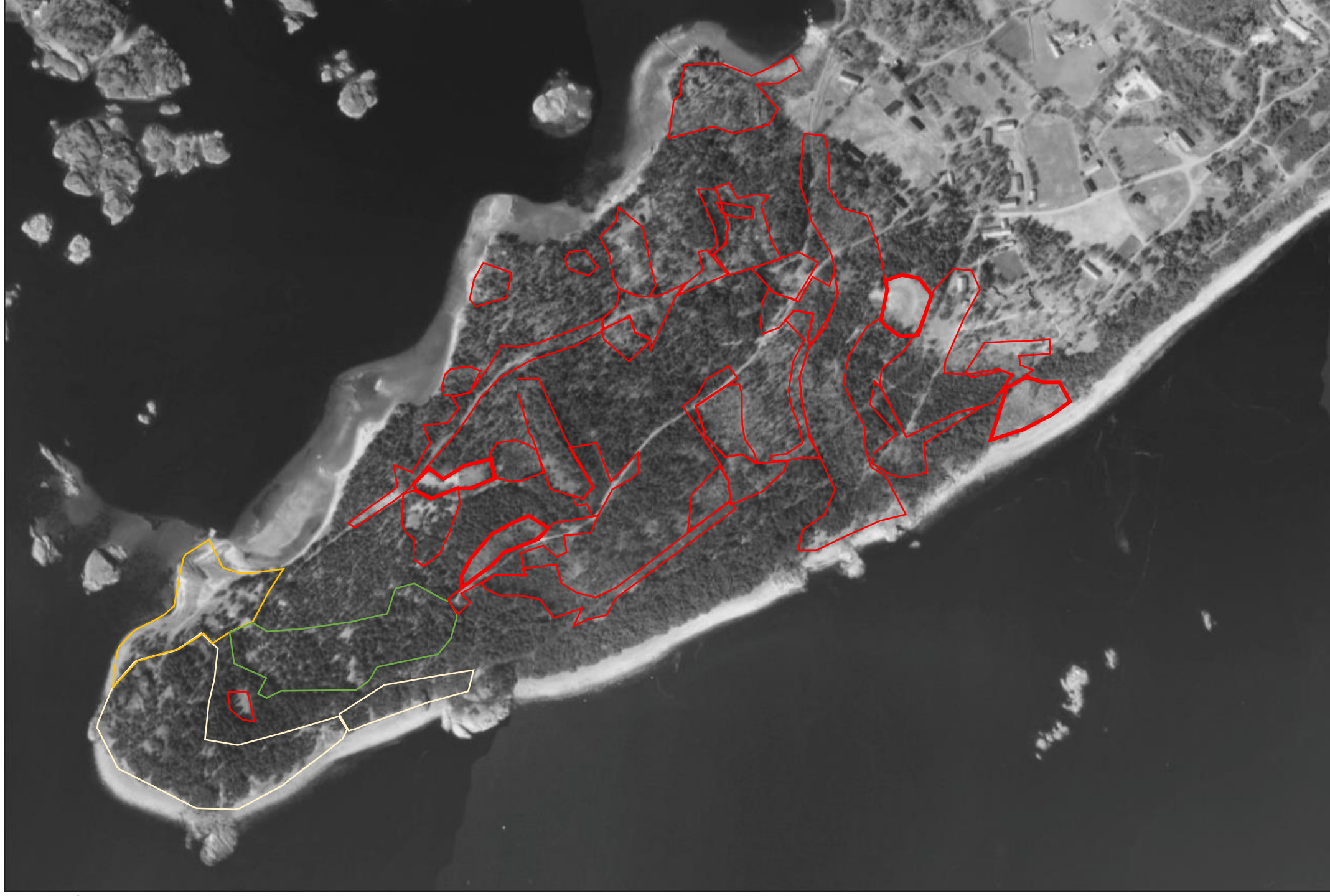
Historisk
utvikling

1975

Historisk
utvikling

1985

Historisk
utvikling

1997

Historisk
utvikling

2008

Historisk
utvikling

2016

Historisk
utvikling

2023

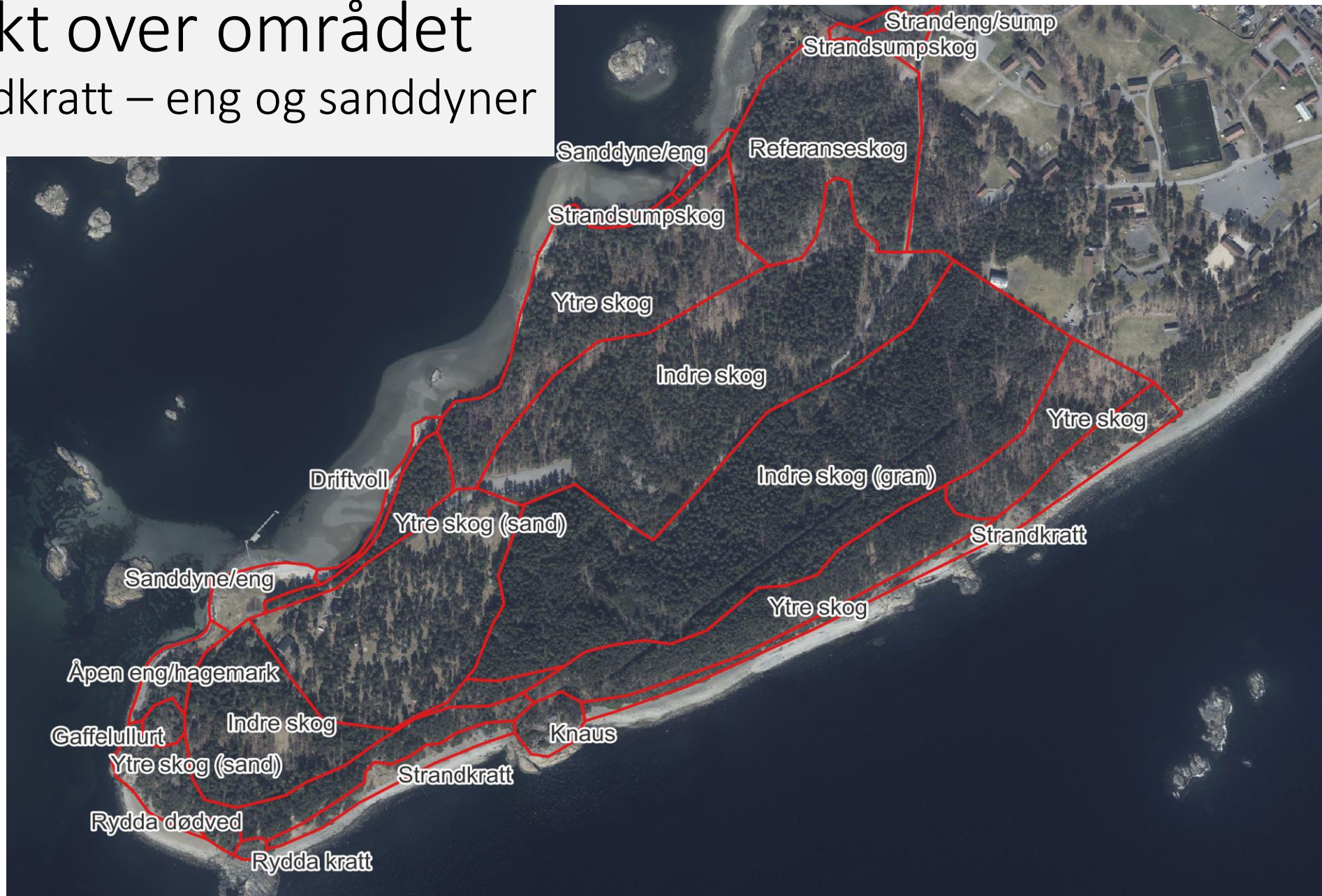

Mange større eller mindre hogster de siste 80 årene. I tillegg vet vi at uttak av eik og furu har vært stort også i tiårene før det.

Store deler av de upåvirka skogområdene granplantefelt.

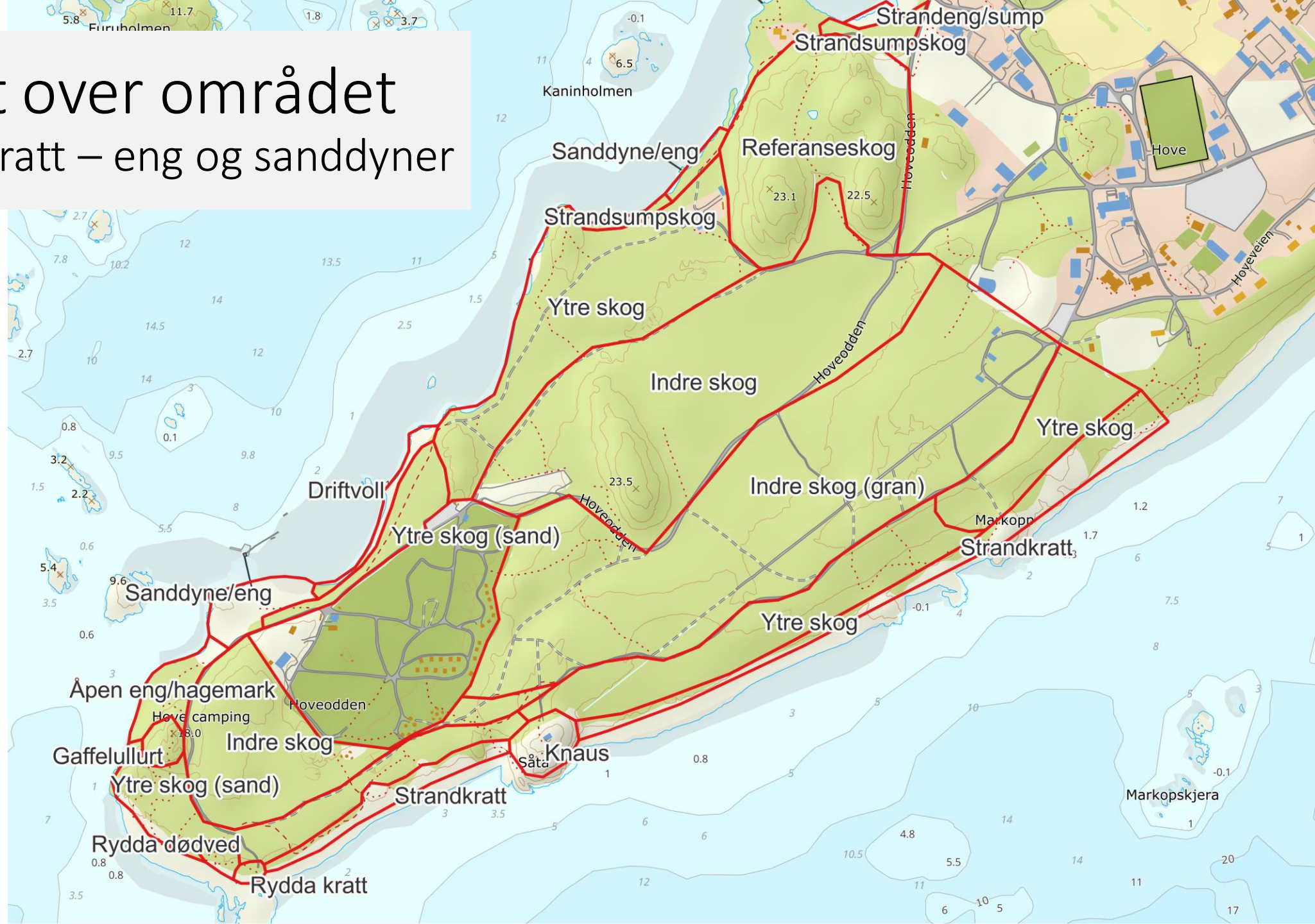
Oversikt over området

skog – strandkratt – eng og sanddyner

Oversikt over området

skog – strandkratt – eng og sanddyner

Referanseskog

- Tilsynelatende har fått utvikle seg relativt **fritt**
- Uten mye **gran**
- Fortsatt relativt **ung og jevnaldra**, men noe tegn til sjiktning
- **Blandingsskog** med furu og eik, noe osp, hengebjørk og andre løvtrær
- Knekte og **døde** greiner og stokker ligger urørt
- Stier **flislagt**
- **Variert** med tørre furudominerte knauser, friskere søkk med mer (og større) eik, og liten sump med svartor → den naturlige vekslingen i et område som dette!
- (I Agder ofte mer eik i friskere og litt rikere skog, kan gjerne dominere i svak lågurt – svak bærlyng-lågurtskog)

Død ved

Flislagt sti

Jevnaldra,
relativt ung skog

Blandingsskog

Større eik

Økologisk
variasjon

Indre skog

- **Mål**

- Få frem eik og andre løvtrær i **en eik-furublandingskog**
- Utvikle **skogkvaliteter**
- Ta ut planta og frøspredt **gran** (norsk og fremmed)

- **Nå-tilstand**

- For det meste **fattig** blåbær-, og bærlyngskog
- Noen svakt krevende arter som gjøkesyre og skogsalat hist og her, men hovedsakelig pga. lys og næring fra kvist og råtne røtter
- Jevnaldra, ensjikta til tosjikta – **ikke gammel skog**
- Tatt ut gran mange steder, men fortsatt områder med tette **granbestander**
- Tynnet ganske mye → **tett undersjikt** av lauvtrær
- Svært **lite død ved**

Ryddagränfelt

Dels parkpreg

Lite død ved

Kvisthauger

Blandingsskog,
jevnaaldra sjukt med furu,
eik for det meste svært ung

Hengebjørkdominans
ikke stabilt

Tett undersjikt

Tett granbestand

Tett granbestand

Død ved

Plukkhogst

Indre skog

- Vurdering
 - **Fri utvikling** bør, med mindre det er svært gode grunner for noe annet, være grunnregelen ved forvaltning av skog hvor målet er å utvikle de biologiske kvalitetene i skog
 - Hensiktsmessig å **ta ut** plantet **gran** og fremmede treslag
 - I de områdene vil det naturlig komme opp mye bjørk og osp, da de er **pionertreslag** – med tiden vil **klimakstreslag** som furu og eik ta over
 - De **klimatiske og lokale økologiske forholdene** vil avgjøre treslagssammensetninga i klimaksfasen
 - Om det er ønskelig å fremskynde utviklingen noe så er det å **tynne noe** for å favorisere eik i de *avvirka granbestandene* hensiktsmessig
 - Tenker at grunnprinsippet om fri utvikling bør være styrende i furudominerte områder → ikke tynne noe her med mindre det er for å ta ut gran
 - Naturlig fremkommen **død ved** bør stå eller få ligge urørt!
 - **Hogstavfall** bør fjernes (også kvist). Døde røtter vil på (relativt) kort sikt gi en svak gjødslingseffekt
 - Ha **3-regelen** for naturskog i bakhodet ved fremtidig forvaltning av skogen → det viktigste i første omgang er å **la trærne få bli gamle!**

Ytre skog

- Mål

- Holde noe **åpen siktlinje** ut mot sjøen
- Ta ut planta og frøspredt **gran** og **fremmede treslag**

- Nå-tilstand

- Økologisk stort sett ganske lik indre skog, men
 - Partier med **sandfuruskog**
 - Stedvis **litt rikere** mot sørøst
 - **Klar furudominans** i nord og vest, partier med hengebjørkdominans i nord, mer eik og løvtrær i sør og sørøst
 - Mindre **gran**, mest i sørøst
- Tett **undersjikt** i nord
- Mange **stier** og en del **slitasje**
- Stedvis tynna for å få frem **krokruruer**
- **Død ved fraværende** i store deler – ryddes vekk pga. bålplasser
- I sørøst mer **død ved**, men stedvis kappet opp og lagt i hauger
- Grenser utad til tangvoll og sanddynesystemer i nord og kystkratt i vest og sør

Beskjæring

Fortetting

Død ved

Slitasje

Furudominans

Fliselagt

Suksesjon

Skrint

Litt slitasje positivt

Sandfuruskog

Blandingskog

Oppslag

Frodig, litt rikt

Slitasje

Undersjikt

Ytre skog

- Vurdering

- Kapping, flytting og uttak av **død ved**, inkl. beskjæring av døde trær – uheldig mht. biologisk mangfold
- Beiteskog uten beitedyr krever **ungskogspleie** i all fremtid
- Noe **slitasje** positivt i **sandfurskogen** når fravær av beitedyr, men noen steder for mye
- **Tynning rundt krokfuruer**: vanskelig å trekke noen konklusjon på naturfaglig grunnlag
 - Vil uansett forsvinne til slutt, så på én side naturlig å la suksesjonen gå sin gang → ref. grunnprinsipp om forvaltning av skog for biologiske kvaliteter
 - Samtidig så utgjør dette en naturhistorisk kuriositet og er et kjennetegnende særpreg for området, med forankring i historisk referanse. Åpenbart fortettet seg mye her siste århundre

Rydding foran gapahuk v/Krossen

- Mål
 - Rydde **siktlinje** for besøkende til gapahuk
 - Utvikle mot **engvegetasjon**
- Nå-tilstand
 - **Tett oppslag** av osp, ellers blanding av pionerarter og typiske kystkratt-arter
 - Noe **rynkerose** (SE)

Rydding foran gapahuk v/Krossen

- Vurdering

- **Premisser:**

- Jeg forholder meg til nå-sitasjonen og de alternative utviklingsveiene videre
 - Jeg vet ikke hvordan området så ut før inngrepet, men antar at det var tilsvarende de andre krattene i nærheten
 - Slik jeg tolker flyfotoene har det vært krattvegetasjon her hvertfall siden 70-tallet, før det usikkert om kratt eller tørreng
 - Det er ikke registrert rødlista arter som lever i eller rundt denne typen kratt i umiddelbar nærhet til krattet i Artskart pr. 29.08.24. Det er dermed ikke sagt at de ikke fantes/finnes der, eller at det ikke fantes/finnes andre hensynskrevende arter

- Hva som skal gjøres videre hviler på **prinsipielle avgjørelser:**

- Veiing av hensyn til friluftsliv og universell tilrettelegging vs. naturmangfold
 - Naturlig utvikling (sukcesjonsprosesser) eller utvikling mot en referansetilstand
 - Hvilken grad av menneskelig inngripen skal tillates, og hvilke naturverdier skal vektlegges høyest

Rydding foran gapahuk v/Krossen

- Vurdering
 - **Konsekvenser** av tiltaket som er gjort:
 - Mye kratt videre østover, lite videre vestover
 - I seg selv antagelig ikke veldig stor negativ konsekvens for naturmangfoldet på Hovedodden samlet sett, men for artene som leverer i og på disse krattene er naturligvis den lokale effekten negativ
 - Konnektivitet i landskapet: for karplanter og fugl antagelig liten betydning, for insekter usikkert, men antagelig større
 - **Utvikling mot eng:**
 - Vil antagelig bli verdifullt habitat for karplanter
 - Bidrar til økologisk variasjon i landskapet, lite eng på denne delen av Hoveodden
 - Kanskje mer i tråd med historisk tilstand ref. mid-1900 (men da beita)
 - Kanskje ikke enkleste området å etablere slåtteeeng, pga. småtrær og busker – bør vurdere beite med no-fence
 - **Utvikling mot kratt:**
 - Uten videre inngrep er det god sjans for at det vil gro igjen til krattvegetasjon, men det kan hende det kreves noe tiltak for å hindre at det blir en ospesuksesjon
 - **Rynkerose** må bekjempes uansett videre forløp! Så fort som mulig!

Skjøtsel av sanddyner og tilkn. eng

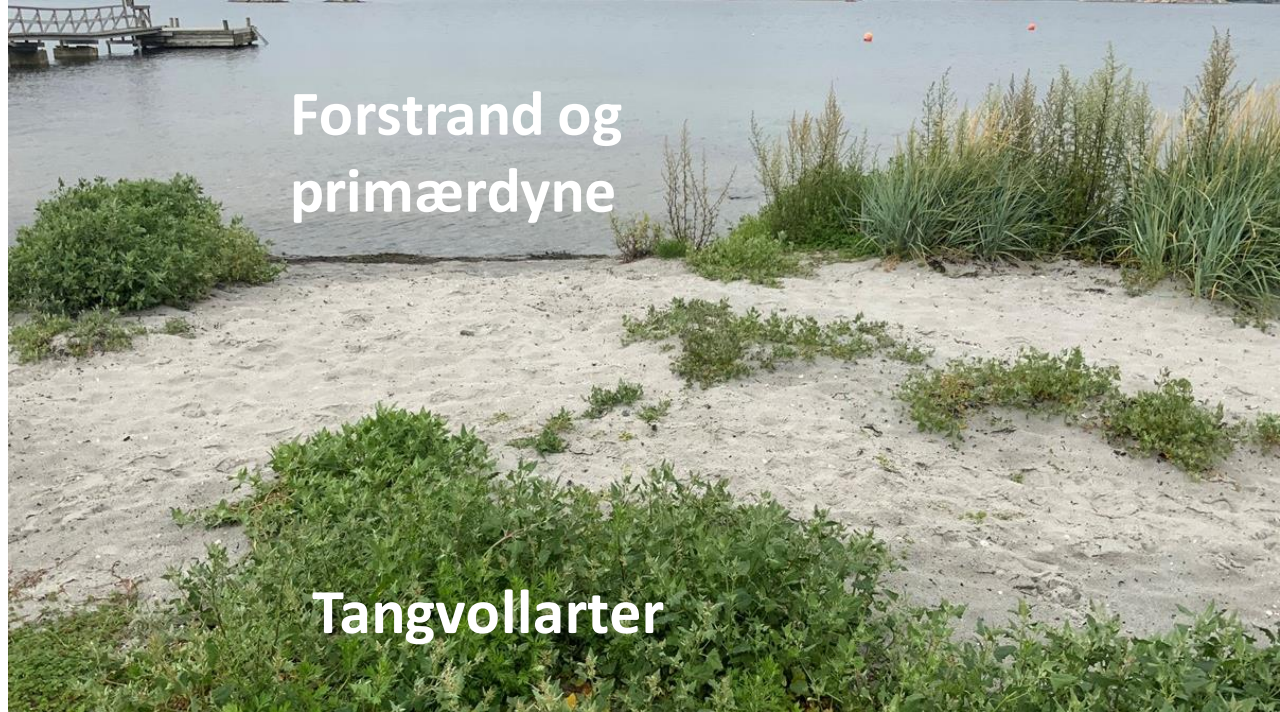
- Mål
 - Ikke klart
 - **Interessekonflikt** (rydding av tang, tilrettelegging for friluftsliv)
- Nå-tilstand (v/ Hove camping)
 - Noe variasjon i **sandstabilisering** fra forstrand til grå dyner
 - Flekker med **strandengvegetasjon** bak dynene
 - Videre innover **sterkt slitasjeprega** eng dominert av raigras
 - **Tang** har fått ligge, hvertfall i år
 - **Sanda** har flyttet seg en del siden 1946
 - *Vest for referanseskog*: mindre variasjon, sterkt slitasjeprega

(vest for referanseskogen)

Sterkt slitasjeprega

Forstrand og primærdyne

Tangvollarer

Gradient - sandstabilisering

Strandeng

Positiv slitasje

Raigrasdominans

Skjøtsel av sanddyner og tilkn. eng

- Vurdering
 - **Rødlista naturtyper**
 - **Potensiale** for større naturmangfoldverdier, særlig v/ Hove camping
 - Bør ha **skjøtselsplan** om det er ønskelig å utvikle det naturfaglige kvalitetene her, men kanskje vanskelig å regulere ferdsel?
 - Noe **slitasje positivt** for å forhindre gjengroing av særlig sanddynesystemene
 - **Tang** bør få ligge. Dette er naturlig svært dynamiske systemer, med forskjeller fra år til år. Artene som lever i driftvoller er tilpasset, og avhengig av, denne dynamikken

Skjøtsel av eng og hagemark v/Hove camping

- Mål
 - Utvikle **engkvaliteter** – åpen tørreng og hagemark/beiteskog
- Nå-tilstand
 - I øst **åpen intermediær tørreng**
 - Strandkratt ytterst og noe oppslag av kratt under plomme- og hybrideple
 - I vest **tresatt friskere intermediær til litt kalkrik hagemark**
 - Beites av geiter (?) på no-fence

Plomme og
hybrideple

Hagemark

Strandkratt

Oppslag av kratt

Tørreng

Skjøtsel av eng og hagemark v/Hove camping

- Vurdering

- Bør ha **skjøtselsplan** – beitetrykk og behov for manuell rydding bør vurderes
- I tråd med **historisk referansetilstand**
- Artsammensetning i feltsjiktet tilsier også at dette er **eng**, også inni det tresatte området
- Ekstensivt beite **positivt** for å utvikle naturmangfoldkvalitetene her, men viktig med riktig beitetrykk (f.eks. blåveis sensitiv for høyt beitetrykk)

Skjøtsel av gaffelullurt-lokalitet

- Mål
 - **Opprettholde** bestanden av gaffelullurt (EN)
- Nå-tilstand
 - **God blomstring** av arten i år
 - **Varies** fra år til år. Ettårig, men frøbank
 - **Svært sårbar!** Kun én av fire kjente lokaliteter i Norge
 - Virker **relativt stabil** – gode vilkår
 - Lite tegn til **gjengroing** – antagelig noe slitasjebetinga
 - **Felt** noe trær mot vest

Moderat slitasje?

Rik blomstring i 2024

Felling

Skjøtsel av gaffelullurt-lokalitet

- Vurdering

- Bør antagelig ha en **konservativ** tilnærming: gjøre minst mulig *endringer*
- Antagelig hensiktsmessig med en **referansetilstand** og rette seg etter denne
 - Bør engasjere Oddvar Pedersen som først oppdaget lokaliteten og derfor kjenner den best for å høre hvordan lokaliteten evt. har endret seg
 - Spesielt mht. slitasjebelastning (som den antagelig er noe avhengig av, men sårbar for for mye) og gjengroing av busk og trær på og rundt lokaliteten
- Bør derfor være **forsiktig med videre tiltak** rundt lokaliteten før det er gjort grundigere arbeid
- Bør ha **systematisk overvåking** av arten, f.eks. engasjere frivillig **floravokter** gjennom Norsk Botanisk Forening (om den ikke har det allerede)

Andre områder

- **Strandsumpskog og driftvoller**
 - Fri utvikling
- **Gran i strandkratt langs kystlinje i sør**
 - Systematisk overvåking over noen år før det iverksettes tiltak
 - Gran er naturlig i slike strandkratt fra Oslofjorden til et stykke ned på Sørlandet, samtidig har den bedre vilkår for spredning til disse krattene enn den naturlig ville hatt uten granplantefeltene innenfor
 - Evt. vurdere en historisk referansetilstand på bakgrunn av historisk foto e.l. om det finnes tilstrekkelig materiale for det
- **Tørrbakker/-enger i sør**
 - Opprettholde med moderat slitasje for landskapsvariasjon
- **Antall stier og tilrettelegging**
 - Generelt svært godt tilrettelagt og mange stier, men andre hensyn
- **Noe ferdsel positivt flere steder**
 - Erstatning for opphør av beite
- **Fremmede arter**
 - Bør fjernes

Diskusjon

- Spørsmål/kommentarer?
- Take away: alt beror på målsetting! Vekte hensyn, tydeliggjøre formål, forankre i prinsipper og forskrift
- Lager gjerne et notat på dette – åpenhet er bra
- Ideelt sett skulle hatt tid til å involvere kompetanse på insekter og fugl, og kjentfolk for å kunne gjør en bedre vurdering av før-tilstanden